

Порозумітися заради майбутнього

Андрій Костін,
заступник голови Ради адвокатів
Одеської області

А: Нещодавній Звітно-виборний з'їзд адвокатів України знову засвідчив гостроту конфлікту всередині адвокатури. Чому цей конфлікт наростає?

К: Стосунки між адвокатами безсумнівно є тим ключовим питанням, від якого залежить все наше професійне життя, наші успіхи й поразки. Взаємини між нами так само визначають ставлення суспільства до нас, адвокатів.

Основою цих стосунків є Правила адвокатської етики, де серед головних принципів згадані **колегіальність і взаємна повага** (ст. 51).

Нині ситуація всередині адвокатури є критичною: небажання чути й сприймати погляди інших, протистояння під девізом «хто не з нами, той проти нас» – все це не припиняється від самого Установчого з'їзду 2012 р.

Це після нього адвокатів почали переслідувати, зупиняючи і припиняючи їхнє право на професію, в тому числі за критику і незгоду з рішеннями і діями Національної асоціації адвокатів.

А не припиняється конфлікт тому, що бракує розуміння необхідності думати про майбутнє, а не безкінечно зводити старі рахунки. Заради цього варто «закопати сокиру війни» і почати діалог, заснований на взаємній повазі, шляхом переговорів та узгодження позицій, а головне – **без застосування каральних санкцій до інакомислячих**.

¹ Докладніше про З'їзд на с. 11, 12-14.

У цьому інтерв'ю частково повторені міркування і доводи, вже висловлені раніше А. Костіним на сайті адвокатури Одещини і в мережі Facebook

Якщо за «невиконання директив і розпоряджень керівництва» у нас будуть позбавляти адвокатських свідоцтв, як це було запропоновано під час «круглого столу», присвяченого ключовим проблемам адвокатури, 6 червня 2017 р. в Києві, то безумовно, адвокати боятимуться висловлюватись, а тоді не буде діалогу, і це вже буде не адвокатура.

А: Ви багато років представляли адвокатуру у відносинах з іноземними адвокатськими організаціями від імені Спільноти адвокатів України. Чи траплялося Вам чути про практику і механізми переслідування адвокатів за публічну критику органів адвокатури?

К: Право на критику органів адвокатури і адвокатури, як інституції, має не тільки суспільство, а й будь-який представник адвокатської спільноти. Таке право є одним із чинників незалежності адвокатури, як асоціації незалежних адвокатів, тому що тільки за умов вільної дискусії між колегами, в тому числі щодо проблем адвокатури, ми можемо відновити довіру з боку суспільства. Адже саме на довірі ґрунтується авторитет. Взагалі авторитет, в тому числі авторитет адвокатури, є зовнішньою оцінкою довіри до нашої спільноти, і навряд чи органи адвокатського самоврядування мають надавати оцінку авторитетові адвокатури.

Якщо критика адвоката спрямована на висвітлення проблем адвокатури і не містить образливих висловлювань на адресу конкретних колег, то мені важко припустити, що, наприклад, в країнах Європи, США чи Канаді, такого адвоката будуть притягати до дисциплінарної відповідальності органи адвокатського самоврядування, навіть, якщо його публічні висловлювання викликають незгоду і обурення серед колег.

А: Чи можуть в європейських адвокатських організаціях позбавити права на професію адвоката за дії в якості члена виборного органу адвокатури?

К: Я не знаю випадків, коли в Європі адвоката позбавляли права на професію за його позицію як члена органу адвокатського самоврядування. Наприклад, коли обраний представник не бажає брати участь в роботі колегіального органу адвокатури, це свідчить про проблему в комунікації між членами виборного органу і така проблема має бути вирішена тільки шляхом переговорів, знайдення спільної мови, компромісу тощо.

Не можна притягати члена виборного органу до дисциплінарної відповідальності за те, що він не бере участі в роботі цього органу, тим більше шляхом зупинення дії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, чи взагалі позбавляти свідоцтва, адже його діяльність як обраного представника не є суто адвокатською, що спрямована на захист та представництво клієнтів. Такий представник підзвітний за свою діяльність лише

А: — журнал «Адвокат»

К: — Андрій Костін

перед органом адвокатського самоуправління, який його обрав на посаду.

А: *А за що можуть відібрати адвокатську ліцензію чи її аналог в країнах Європи?*

К: За порушення норм професійної етики по відношенню до клієнта, наприклад, привласнення коштів клієнта. Участь у кримінальній діяльності, шахрайство так само приведуть адвоката до втрати права на професію.

А: *В проекті змін до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» пропонується запровадити такий вид стягнення, як штраф (грошове стягнення у розмірі до трьох мінімальних заробітних плат, яке передбачається застосовувати лише у разі несплати щорічного внеску). Чи не з великий розмір і чи не замало підстав для притягнення - одна?*

К: Штраф, взагалі, є дуже поширеним видом відповідальності адвокатів в Європі, адже він не є настільки суворим, як зупинення чи припинення адвокатської діяльності: він не перешкоджає адвокатам працювати і вони не втрачають клієнтів, як, наприклад, при зупиненні дії свідоцтва.

Між тим, він є більш серйозним, ніж попередження, тому застосування штрафів може забезпечувати збалансованість між тяжкістю порушення і санкцією, що має на меті запобігання таких порушень у майбутньому. Але, у випадку недовіри адвокатів до дисциплінарних органів, питання введення штрафів не завжди підтримується активними представниками спільноти, які вважають, що застосування штрафів доповнить перелік можливих засобів тиску на адвокатів.

Цікаво, що в Європі є приклади, коли штрафи, стягнуті з адвокатів дисциплінарними органами адвокатури, сплачуються до державного бюджету, тобто в органах адвокатського самоврядування відсутня спокуса «покривити» своє матеріальне становище за рахунок штрафів з адвокатів. Дуже цікава ідея, яка, між іншим, доносить до адвокатів, що порушення норм професійної етики є, в першу чергу, правопорушення проти системи правосуддя.

Між тим, у випадку несплати щорічного внеску, доречно було б встановити штрафні санкції, наприклад, у вигляді додаткового відсотку, який автоматично нараховується. Але, дуже важливо, щоб, порядок сплати щорічного внеску був комфортним саме для адвокатів, а не для органів адвокатського самоврядування.

По-перше, на мій погляд, рішення про перенесення строку оплати щорічного внеску на 31 січня було помилковим, адже січень перевантажений святковими витратами як в адвокатів, так і в їхніх клієнтів, тому вимагати від всіх адвокатів сплати внески саме в січні - недоречно. Повернутися до 31 березня було б кроком назустріч адвокатам. Дехто може вважати, що більшість адвокатів таким чином будуть платити внесок наприкінці березня, але, якщо органи самоврядування працюватимуть з адвокатами, то багато хто сплатить і в січні, і в лютому.

Треба, щоб адвокати поважали обраних ними лідерів, і тоді не буде істотних проблем із внесками.

По-друге, сплата внеску за вибором адвоката, може бути здійснена в регіоні, який потім перерахує частку до органу адвокатського самоврядування національного рівня. Так було б зручно для адвоката, і так має бути. За таких умов, застосування штрафів до адвокатів, які не сплатили внесок, не буде поширеною практикою.

А: *Які з існуючих у розвиненому світі стягнень Ви вважаєте за доцільне втілити у нас?*

К: Приміром, обов'язкове підвищення кваліфікації з певних правових питань, якщо непрофесійні дії адвоката були викликані недоліками в його знаннях. Таке обов'язкове підвищення кваліфікації може бути, наприклад, оплатним для адвоката. Існує й такий вид стягнення, як публічне попередження, коли публікується прізвище адвоката, який був притягнутий до відповідальності за порушення етики, а також суть порушення. Різновидом публічного попередження може вважатися публічне вибачення адвоката перед скаржником.

«Право регіонів на проведення своїх конференцій у зручний час та без обмеження їх числа й кількості учасників є абсолютним»

Ці види дисциплінарної відповідальності є більш м'якими, ніж штраф, однак все ж таки суттєвими для адвоката, який, в подальшому, мабуть утримається від неетичної поведінки, пам'ятаючи про публічність свого покарання. Але такі санкції є важливими, адже вони відкривають адвокатуру суспільству, яке буде з більшою довірою ставитися до діяльності органів адвокатського самоврядування, які не приховують своїх «грівів» і мають мужність нести відповідальність перед суспільством за поведінку своїх колег.

Не вірте тим, хто скаже, що така відкритість підіриває репутацію адвокатури. Відкритість є необхідною складовою довіри, підвищення рівня довіри – підвищує репутацію, а за репутацією підвищується авторитет.

А: *Чи може наше адвокатське самоврядування в нинішньому його стані забезпечити справедливе застосування стягнень за проступки?*

К: Я поставив би питання по-іншому: чи є в нас сьогодні адвокатське самоврядування? На мою думку, його немає, і це передусім спричинене недоліками чинного Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також хибним застосуванням принципів функціонування адвокатури.

Для чого, приміром, Рада адвокатів України встановлює такі правила проведення конференцій в регіонах, які обмежують право адвокатів на участь у роботі конференції – вищого органу самоврядування на регіонально-

му рівні?

Право регіонів на проведення своїх конференцій у зручний час та без обмеження їх числа й кількості учасників є абсолютним і не може залежати від розпорядку роботи Ради адвокатів України, яка може не проводити своїх засідань впродовж кількох місяців, або не розглядати питання про встановлення квот, регламенту і порядку проведення регіональної конференції залежно від своїх власних можливостей чи бажання.

А: Але в поточній редакції профільного Закону зазначено, що РАУ «встановлює квоту представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіону» взагалі (п. 2 ч. 4 ст. 55). Не сказано, що на кожну конференцію – окрема квота.

К: Однак практика складається саме так, і часом цих чергових квот в деяких регіонах доводиться чекати довго і важливі питання адвокатського життя тривалий час не знаходять свого вирішення.

Те ж стосується регламенту і порядку обрання делегатів конференції. Ніщо не заважає встановити їх один раз і назавжди чи доки не з'явиться необхідність їх переглянути. Це вже зараз може зняти напруту у відносинах регіональних органів самоврядування із центральним.

Більше того, якщо не буде обґрунтовано інший підхід, то ініціатива має виходити від регіонів, а не надходити «згори», як так само порядок денний конференції адвокатів регіону, що її зараз затверджує РАУ, хоча це й не передбачено Законом.

А: Не передбачено Законом і встановлення регламенту регіональної конференції Радою адвокатів України, однак встановлюють. В проекті змін до Закону уведено ч. 2 ст. 47, якою ці повноваження (квота, порядок висування делегатів) передаються раді адвокатів регіону, однак, судячи з розміщеної на сайті НААУ таблиці постатейного обговорення законопроектів змін, представники РАУ і деяких регіонів проти цього.

К: Не знаю їхніх аргументів і не розумію чому не підтримують таку зміну, адже сьогодні адвокатів з регіональних рад намагаються навіть карати за те, що вони скористалися законним правом на проведення конференцій. Адвокати не можуть бути позбавлені цього права через відсутність квот і порядку обрання делегатів, не кажучи вже про порядок денний, що його затвердження Радою адвокатів України Законом не передбачено.

Законом чітко врегульовано, що система органів адвокатського самоврядування існує у двох рівнях: національному та регіональному. У кожного з них свої повноваження і задачі. Органи самоврядування національного рівня наділені не тільки представницькими функціями, але й регуляторними, тобто в межах компетенції, встановленої законом, можуть регулювати діяльність адвокатів. Регіональні ж органи виконують тільки представницьку функцію, тобто ані конференція адвокатів регіону, ані регіональна рада адвокатів на мають повно-

важень щодо регулювання діяльності адвокатів.

Водночас, професійне життя адвоката проходить здебільшого в регіоні, і саме через призму сприйняття самоврядності на регіональному рівні, адвокат сприймає адвокатське самоврядування в цілому. Коли такий адвокат відчуває неповагу до його права вирішувати питання регіонального самоврядування або залежність у здійсненні своїх прав на регіональне самоврядування від національних органів, це може викликати незадоволення чи навіть протест. Адже адвокат не розуміє, чому він щось «винен» обраним ним органам самоврядування національного рівня, якщо він своєчасно сплачує внески, підвищує свою кваліфікацію і не порушує адвокатську етику.

Тому вірю, що новий Закон буде чітко розділяти повноваження між національними та регіональними органами самоврядування, де вищим органом на регіональному рівні будуть загальні збори адвокатів, в роботі яких зможе взяти участь будь-який адвокат регіону. Це є найбільш демократичною системою регіонального адвокатського самоврядування.

А: На якій підставі РАУ перебирає на себе повноваження регіональних самоврядних органів і для чого?

К: Мабуть для контролю за діяльністю регіональних органів адвокатського самоврядування, в тому числі за рішеннями, які вони приймають.

А підстава для цього – затверджений прийнятими РАУ Положеннями «Про раду адвокатів регіону» та «Про КДКА регіону» помилковий висновок, що НААУ є засновником цих самоврядних органів.

Чинним Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» чітко й однозначно встановлено, що і рада

« Якщо ми вже п'ятий рік не можемо порозумітися між собою, як ми зможемо домовитися з кимсь іншим, тим більше з нашими природними опонентами? »

адвокатів регіону, і КДКА регіону засновуються конференцією адвокатів регіону, яка, знов таки відповідно до Закону, є вищим органом адвокатського самоврядування на регіональному рівні.

Право Ради адвокатів України затверджувати Положення «Про раду адвокатів регіону» та «Про КДКА регіону» не включає в себе право бути засновником регіональних самоврядних органів, тим більше, що це прямо суперечить Закону. І якщо саме конференція адвокатів регіону створює регіональну раду й КДКА, то в цих органів не може бути іншого засновника.

Цю проблему можна вирішити вже сьогодні – гарантувати регіонам той обсяг самоврядних прав, який належить їм згідно з чинним Законом.

А: *А яких змін, на Вашу думку, мають зазнати процедури виборів голів і членів адвокатських самоврядних органів?*

К: Вважаю, що, по-перше, голосування на виборах членів органів адвокатського самоврядування всіх ланок має проходити таємно. Це – захистить адвоката від упередженого ставлення колег, очільників самоврядних органів, фактору дружніх стосунків, інших подібних чинників.

Але при цьому необхідно, аби після таємного голосування здійснювався відкритий підрахунок голосів, як це відбувається під час виборів депутатів Верховної Ради України, аби попередити недовіру до процесу підрахунку голосів і до результатів голосування.

У проєкт змін до профільного Закону вже внесено положення про те, що «голова та члени ради адвокатів регіону обираються таємним рейтинговим голосуванням конференцією адвокатів регіону». Після набрання чинності цими змінами треба тільки бажання їх втілювати, демонструвати готовність відповідати за той статус, який отримала адвокатура після конституційних змін.

Я не дарма згадав про делеговані повноваження адвокатури. Законодавець може і відібрати їх у нас, якщо в суспільстві з'являться сумніви щодо демократичності функціонування адвокатури як корпорації, в тому числі щодо результатів голосування під час виборів органів адвокатського самоврядування.

А що більше буде в нас внутрішніх воєн і конфліктів, то менше – довіри до нас з боку суспільства і влади. Від самого 2012 р. суди завалені позовами одних адвокатів і органів адвокатського самоврядування до інших адвокатів і органів; органів регіонального рівня - до центральних і навпаки. Хіба це підносить наш авторитет в суспільстві? Переконали, що ні.

Чому складається враження, що влада не чує адвокатуру?

Якою б не була влада і як би ми до неї не ставилися, адвокатура має бути в постійному діалозі з нею, керівництво Національної асоціації адвокатів України має виявляти активність у налагодженні такого діалогу.

Нам потрібні лідери договороспроможні, яким і в яких вірять адвокати.

А: *Яку з проблем адвокатури Ви вважаєте основною?*

К: Поза сумнівом – захист професійних прав адвокатів.

Порушення прав і гарантій адвокатської діяльності під час проведення обшуків та вилучення документів, спроби допитів адвокатів як свідків по справах, де вони є захисниками, випадки застосування психологічного і фізичного тиску до адвокатів під час виконання ними професійних обов'язків відбуваються постійно. Адвокатів публічно ототожнюють з клієнтами, називають співучасниками, поплічниками, посіпаками, що взагалі дико.

Отже, Верховна Рада, Офіс омбудсмана, Генеральна прокуратура, САП, НАБУ, СБУ, МВС, міжнародні організації, що надають технічну допомогу в рамках проєктів з реформи правосуддя – це лише початок переліку владних і впливових структур, спілкування з якими має щодня бути серед першочергових завдань керівництва Національної асоціації адвокатів України.

Якщо їм вдасться домогтися дотримання прав адвокатів на рівні керівників цих структур – повага всієї адвокатури і довіра з боку суспільства гарантовані.

Але, якщо ми вже п'ятий рік не можемо порозумітися між собою, як ми зможемо домовитися з кимсь іншим,

тим більше з нашими природними опонентами?

Саме тому ми повинні домогтися прийняття змін до профільного Закону, провести новий з'їзд, обрати керівництво Національної асоціації адвокатів України, яке має не тільки повагу адвокатів, а й авторитет в суспільстві, який стане запорукою і засобом захисту інтересів адвокатури, захисту професійних прав і гарантій діяльності адвокатів.

А: *Враховуючи рідкість таких кандидатів до керівництва самоврядних органів, і їхню цінність для адвокатури, чи слід обмежувати їх перебування на виборних посадах двома строками по два роки, як це запропоновано змінами до Закону?*

К: Я вже згадував про суттєву різницю в повноваженнях між національними і регіональними органами самоврядування, тому вважаю, що для керівництва НААУ буде достатньо і одного строку у два роки, адже «спокуса» керувати адвокатськими масами з огляду на нашу історію і реалії створює певні ризики.

Щодо регіональних органів самоврядування я взагалі не вважаю, що обмеження двох строків є доцільним, адже вони тільки представляють адвокатів і не мають владних повноважень, тобто не мають що, так би мовити «узурпувати». Але слід додати, що доцільно було б для збереження досвіду та традицій ввести обов'язкову ротацию членів органів регіонального самоврядування, таким чином, щоб, наприклад одна чверть або одна третина обов'язково оновлювалися кожні два роки. Особливо це стосується дисциплінарних органів, адже потрібно багато часу для практичного освоєння цієї відповідальної діяльності, в якій ціна помилки є дуже високою. Таке оновлення може відбуватися за рейтинговим принципом, за яким найбільш поважні та авторитетні члени регіональних органів не будуть обмежені кількістю строків свого служіння спільноті, між тим, кожні два роки, як мінімум чверть або третина складу цих органів буде оновлюватися, що буде додатковою мотивацією для активних та молодих адвокатів, які мають амбіції та достатній авторитет для того, щоб починати свій шлях до лідерства в адвокатській спільноті.

А: *Чи слід в новій редакції Закону зберегти право РАУ скасовувати рішення регіональних рад? Чи слід надати право РАУ скасовувати рішення регіональних конференцій?*

К: З'їзд має право скасовувати рішення Ради адвокатів України, а загальні збори адвокатів регіону можуть скасовувати рішення Ради адвокатів регіону, але не може Рада адвокатів України (як виконавчий орган національного рівня) скасовувати рішення загальних зборів адвокатів регіону (представницького органу регіонального рівня), як і рішення регіональної ради.

Якщо надати РАУ право скасовувати рішення конференцій адвокатів регіону, то самоврядування остаточно буде замінено на управління. Без самоврядування, яке будується від конкретного адвоката до його регіону, від регіону до національного рівня, без такого справжнього самоврядування, немає незалежної адвокатури, а це вже є загрозою незалежності системи правосуддя.

Розмову вів
Леонід Лазебний,
головний редактор